

ПЕНІТЕНЦІАРНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

УДК 37.013.42:613.88:343.815

Журавель Т. В.

СУТНІСТЬ ТА ВИДИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ВІЛ-ІНФЕКЦІЇ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ ЗАСУДЖЕНИХ

В усьому світі щорічно зростає кількість випадків інфікування на вірус імунодефіциту людини (ВІЛ). За даними міжнародних експертів кількість людей, які живуть з ВІЛ/СНІД в Україні, складає близько 500 тис. осіб, що в кілька разів перебільшує дані офіційної статистики. Надзвичайно швидкими темпами поширюється ВІЛ-інфекція серед осіб вікової категорії 15 – 20 років. Найбільш уразливими до інфікування серед означеної вікової групи в Україні є засуджені, які перебувають у пенітенціарних установах для неповнолітніх – виховних колоніях.

Для більшості засуджених неповнолітніх – осіб від 14 до 18 років – характерним є те, що, *по-перше*, досвід ризикованої щодо здоров'я поведінки вони набули ще до потрапляння в місця позбавлення волі (значний відсоток таких підлітків мали алкогольну/наркотичну залежність; уживали різні наркотичні речовини без явних ознак фізичної залежності: палили марихуану, уживали лікарські препарати не за призначенням; під впливом психоактивних речовин, а також через інші причини, мали безладні незахищені статеві контакти, досвід контактів з представниками секс-бизнесу або самі були залучені до нього); *по-друге*, уже під час перебування у слідчих ізоляторах вони постійно піддаються ризику інфікування ВІЛ (татуювання в антисанітарних умовах за допомогою самотужки виготовлених спільних інструментів; гомосексуальні контакти на основі насильства або на іншому підґрунті тощо).

Маючи попередній досвід та усталені моделі ризикованої поведінки, неповнолітні переносять їх й у виховні колонії, відповідно збільшуючи для себе й інший ризик інфікування ВІЛ. Вибір ризикованих моделей поведінки пов'язаний також з соціально-психологічними характеристиками вихованців (особливості підліткового віку, недостатній рівень сформованості мотиваційної сфери, високий рівень соціальної та педагогічної занедбаності, відхилення в психічному розвитку, алкоголізація та наркотизація) та особливостями пенітенціарної системи загалом (соціальна ізоляція засуджених, гомогенність груп, загальна атмосфера насильства, відсутність профілактичних програм та цілісної політики профілактики ВІЛ).

Крім ризику інфікування ВІЛ в умовах пенітенціарних установ, їх вихованці, не отримавши належної підготовки з питань власного захисту, виходячи з місць позбавлення волі та продовжуючи ризиковані практики, наражають себе на ризик інфікування ВІЛ і після звільнення.

Усе зазначене вище зумовлює необхідність виокремлення та розроблення специфічних соціально-педагогічних профілактичних втручань, які б урахували особливості вихованців колоній та умови, у яких вони відбувають по-

карання, і сприяли ефективній профілактиці ВІЛ-інфекції та формуванню безпечної щодо інфікування ВІЛ поведінки.

Теоретико-методичні та науково-практичні засади здійснення профілактики негативних явищ у молодіжному оточенні, формування здорового способу життя підлітків та молоді висвітлено в роботах О. Безпалько, І. Зверєвої, Н. Зимівець, В. Оржеховської, О. Пилипенка, О. Яременка; проблему формування безпечної поведінки та безпеки життєдіяльності вивчали Т. Алексєнко, Р. Васильєва, Т. Воронцова; питання профілактики ВІЛ з різними групами клієнтів (учнівською молоддю, споживачами ін'єкційних наркотиків, особами, залученими до комерційного сексу, бездоглядними та безпритульними дітьми) розкрито в психологічних, педагогічних, соціально-педагогічних, соціологічних дослідженнях (І. Гришаєва, Б. Лазоренко, В. Пономаренко, Л. Шипіцина, Т. Лях, С. Терницька, О. Балакірева, О. Пурик). Питання ресоціалізації засуджених, зокрема неповнолітніх, відображено у працях О. Беци, С. Горенка, В. Дєєва, В. Кривуші, С. Кушнарьова, В. Лютого, Г. Радова, В. Синьова та інших дослідників.

Аналіз наукових досліджень дає змогу зробити висновок, що питання сутності та видів соціально-педагогічної профілактики ВІЛ-інфекції серед неповнолітніх засуджених не було об'єктом та предметом окремого наукового дослідження.

Отже, метою статті є обґрунтування сутності, визначення мети, а також змісту видів соціально-педагогічної профілактики ВІЛ-інфекції серед неповнолітніх засуджених – вихованців пенітенціарних установ.

Для обґрунтування сутності соціально-педагогічної профілактики ВІЛ-інфекції серед неповнолітніх засуджених важливим є аналіз понять *соціально-педагогічна профілактика*, що є провідною специфічною категорією соціальної педагогіки та соціальної роботи, та *соціально-педагогічна профілактика*, що на сьогодні ще недостатньо науково розроблене, є видом соціальної профілактики та становить специфічну категорією соціальної педагогіки.

Так, Т. Алексєнко визначає соціальну профілактику як систему, комплекс соціальних заходів, спрямованих на локалізацію, обмеження й попередження соціальних відхилень, негативних явищ у суспільстві [8, с. 377], О. Безпалько – як комплекс не лише соціальних, а й економічних, політичних, правових, медичних, психолого-педагогічних заходів, спрямованих на попередження, обмеження, локалізацію негативних явищ у соціальному середовищі [1, с. 35]. І. Зверєва визначає соціальну профілактику як *вид соціальної діяльності* спеціально вповноважених органів держави, соціальних служб для молоді, об'єднань громадян та інших соціальних інституцій та вказує, що така діяльність «спрямована на здійснення системи заходів щодо попередження аморальної, протиправної, іншої неправомірної антисоціальної поведінки дітей і молоді, виявлення й запобігання будь-якого негативного впливу та його наслідків на їхнє життя й здоров'я, усунення причини й умов їхньої асоціальної поведінки» [2].

Отже, здійснивши відповідний аналіз, можемо стверджувати, що *соціально-педагогічна профілактика* спрямована на попередження, обмеження та локалізацію саме негативних *соціальних* і *особистісних* (поведінкових) явищ та їхніх наслідків у *соціальному середовищі* та здійснюється за допомогою різних інструментів впливу соціального, юридичного, педагогічного, психологічного, економічного та іншого характеру фахівцями різних *соціальних інституцій*.

Відповідно до класифікації, підтриманої ВООЗ у 1990 р., профілактичні втручання поділяють на первинні, вторинні та третинні.

У контексті соціальної профілактики під первинною профілактикою найчастіше розуміють сукупність заходів, що мають інформаційно-пояснювальний характер, спрямованих на підвищення обізнаності з певних питань, формування цінності здоров'я та відповідних якостей особистості, а також навичок, що допоможуть їй відмовитися від певних стандартів поведінки та негативних звичок.

Вторинна профілактика передбачає обмеження поширення певних негативних явищ, що наявні в суспільстві чи в соціальній групі, попередження загострення таких явищ та їх наслідків, на запобігання поглибленню соціальної дезадаптації осіб, яким властива асоціальна чи небезпечна поведінка.

Третинна профілактика спрямована на адаптацію учасників подій до вже наявної в них проблеми, відновлення особистісного й соціального статусу людини, а також на попередження рецидивів асоціальної або небезпечної поведінки осіб, яким була властива така поведінка раніше [1; 7; 9].

Визначення поняття *соціально-педагогічна профілактика* вперше трапляється в Концепції превентивного виховання дітей та молоді (1998 р.), що розроблена Академією педагогічних наук України. Так, у Концепції зазначено, що «*соціально-педагогічна профілактика* (первинна профілактика) – вид превентивної роботи, спрямований на здійснення освітньо-профілактичних заходів та інших педагогічних моделей впливу на особистість з метою попередження різних видів небезпечної поведінки на ранніх стадіях відхилень. Вона ґрунтується на позитивній педагогічній діяльності, мета якої – своєчасне виявлення та виправлення несприятливих інформаційних, педагогічних, психологічних, організаційних та інших факторів, що зумовлюють відхилення у психологічному та соціальному розвитку дітей і молоді, у їхній поведінці, стані здоров'я» [3].

У цьому контексті соціально-педагогічну профілактику розглянуто як різновид профілактики, а саме як первинну профілактику, що, на нашу думку, на сьогодні не повною мірою відповідає реаліям, які склалися в соціально-педагогічній діяльності, не вказує на здійснення запобіжної діяльності на ранніх стадіях розвитку вже наявних соціальних та поведінкових відхилень, а також не окреслює спектр дій щодо попередження виникнення рецидивів.

Питання реалізації саме соціально-педагогічної профілактики негативних соціальних явищ у дитячому та молодіжному оточенні у на поч. ХХІ ст. активно досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені. У результаті аналізу праць науковців, стає очевидною відсутність єдності в розумінні ними сутності соціально-педагогічної профілактики. Деякі вчені (Г. Золотова, В. Ролінський, Н. Сергєєва) розглядають соціально-педагогічну профілактику насамперед як діяльність, спрямовану на попередження розвитку негативних явищ й усунення причин та умов, що сприяють їх розвитку. Інші науковці (І. Трубавіна, С. Терницька, Л. Ковальчук) зазначають, що соціально-педагогічна профілактика також має на меті не лише попередження явища, а й мінімізацію його наслідків та усунення причин і умов рецидиву. С. Терницька також акцентує на важливості не лише створення безпечного середовища у процесі здійснення профілактичних втручань, а й на формуванні в особистості відповідних якостей, що б дозволили їй задовольняти свої потреби безпечним шляхом [12].

При цьому науковці не наголошують на відмінностях соціально-педагогічної профілактики від соціальної профілактики, не акцентують увагу на основних механізмах реалізації соціально-педагогічної профілактики.

На нашу думку, для адекватного визначення поняття *соціально-педагогічна профілактика* доцільно зупинитися на визначенні поняття *соціально-педагогічна діяльність*, що для аналізованої нами дефініції є родовим.

Так, професор І. Зверєва зазначає, що поняття «*соціально-педагогічна діяльність*» застосовують тоді, коли мова йде про «педагогічну діяльність за умови дефіцитів, які відбиваються на способі життя дитини, дорослого, їхній поведінці» [2]. Російська дослідниця В. Бочарова, характеризуючи соціально-педагогічну діяльність, зазначає, що педагогічний її складник забезпечує педагогічну місію в системі соціальних стосунків, компетентну підтримку у вирішенні різних життєвих ситуацій, які виникають у процесі дорослішання людини, розширюючи сферу її соціальних стосунків, своєчасно виправляючи різні відхилення в розвитку, поведінці індивіда, надаючи безпеку. Соціально-педагогічна діяльність, таким чином, є соціальною за своєю суттю та педагогічною за технологічним і методичним її забезпеченням [1, с. 49].

Український науковець О. Безпалько під соціально-педагогічною діяльністю розуміє різновид професійної діяльності, яка спрямована на створення сприятливих умов соціалізації, усебічного розвитку особистості, задоволення її соціокультурних потреб або відновлення соціально схвалених способів життєдіяльності людини. При цьому дослідниця вважає здійснення соціальної профілактики одним з напрямів соціально-педагогічної діяльності [7, с. 265].

Відповідно, можемо дати таке визначення поняттю *соціально-педагогічна профілактика* – це напрям соціально-педагогічної діяльності, що передбачає: попередження порушень процесу соціалізації та всебічного розвитку особистості в соціумі шляхом усунення причин та умов, що можуть впливати на ризик їх виникнення; активізацію просоціальної та здоров'язберігаючої діяльності особистості шляхом формування в неї необхідних якостей та потреб; здійснення комплексу соціально-педагогічних заходів щодо мінімізації наслідків порушень процесу соціалізації та ресоціалізації тих осіб, які вже відчували на собі їхню негативну дію.

У контексті статті нас цікавить визначення сутності соціально-педагогічної профілактики ВІЛ-інфекції серед неповнолітніх засуджених – вихованців пенітенціарних установ для неповнолітніх. Для того, щоб його сформулювати, насамперед розглянемо наявні підходи до визначення поняття *соціально-педагогічна профілактика ВІЛ-інфекції*.

У нашій країні профілактику ВІЛ-інфекції тривалий час у розвитку епідемії (80-ті рр. ХХ ст.) розглядали лише як медичну проблему, у контексті медичної профілактики, вона передбачала ряд медичних протиепідеміологічних заходів. Однак ще з кінця 80-х рр. стало зрозуміло, що лише за допомогою медичних заходів та програм на розвиток епідемії вплинути неможливо, адже ВІЛ-інфекція є наслідком переважно конкретних моделей ризикованої поведінки, що продукує сама людина. Отже, маючи біологічну етіологію, ВІЛ-інфекція має передусім соціальні механізми поширення, а відповідно й попередження інфікування повинно охоплювати значно ширший, за медичні, спектр заходів. З початку 90-х рр. ХХ ст. в Україні профілактика ВІЛ-інфекції вже передбачала комплекс заходів різного характеру, які реалізувались у соціумі, що дає підстави виокремлювати таку діяльність як один із напрямів соціальної профілактики.

Проаналізувавши кілька найпоширеніших на сьогодні визначень профілактики ВІЛ-інфекції В. Сановської, М. Микитюк [10, с. 31], Т. Цюман,

І. Зверєвої [11, с. 84], О. Пурик [4, с. 688], О. Безпалько [6, с. 16 – 17] та враховуючи зазначені вище визначення соціальної профілактики, можемо дати таке визначення поняттю *соціальна профілактика ВІЛ-інфекції* – це діяльність, що передбачає реалізацію комплексних програм та заходів медичного, психологічного, соціально-педагогічного, правового характеру, спрямованих на виявлення та усунення причин, що сприяють поширенню ВІЛ-інфекції, зміну поведінки людей або життєвих умов для зниження чинників уразливості та ризику інфікування, а також покращення життя людей, які живуть з ВІЛ/СНІДом.

Отже, на сьогодні в системі соціальної профілактики ВІЛ-інфекції в місцях позбавлення волі наявний спектр профілактичних втручань, що мають зазвичай медичний, медико-соціальний, правовий, психологічний та соціально-педагогічний характер. На наступному етапі сконцентруємося саме на *соціально-педагогічній профілактиці ВІЛ-інфекції серед неповнолітніх засуджених*.

На підставі здійсненого нами аналізу дефініцій, а також досвіду реалізації профілактичних програм, можемо стверджувати, що соціально-педагогічна профілактика ВІЛ-інфекції є напрямом соціально-педагогічної діяльності, отже, має специфічні механізми її реалізації, а саме – переважно використовуються механізми педагогічного впливу, а також має передбачати:

- мультидисциплінарний та міжвідомчий підхід, незважаючи на обмеженість механізмів впливу, оскільки здійснюється у взаємодії різними фахівцями кримінально-виконавчої системи із залученням соціальних служб та громадських організацій;

- підхід на основі реалізації програм, оскільки в сучасних умовах підхід на основі заходів не виправдовує себе;

- вплив на чинники уразливості щодо інфікування ВІЛ (соціально-психологічні особливості засуджених та умови відбування покарання), а також вплив на чинники ризику щодо інфікування ВІЛ (власне, ризиковані поведінкові практики), а отже, передбачати формування безпечної щодо інфікування ВІЛ-поведінки;

- поліпшення умов життя людей, які живуть з ВІЛ/СНІДом, за допомогою педагогічних механізмів.

Отже, соціально-педагогічна профілактика ВІЛ-інфекції серед неповнолітніх засуджених – це напрям соціально-педагогічної діяльності, що передбачає реалізацію програм мультидисциплінарною та міжвідомчою командою фахівців в умовах пенітенціарної системи, з використанням насамперед педагогічних механізмів впливу, спрямованих на виявлення та усунення причин та умов, що сприяють уразливості засуджених до інфікування ВІЛ, формування в них безпечної щодо інфікування ВІЛ-поведінки, а також покращення якості життя засуджених, які живуть з ВІЛ/СНІДом.

Основною метою соціально-педагогічної профілактики ВІЛ-інфекції серед засуджених у ВК вважаємо *формування безпечної щодо інфікування ВІЛ поведінки*. А основним результатом – сформованість достатнього рівня безпечної щодо інфікування ВІЛ-поведінки.

Соціально-педагогічна профілактика ВІЛ-інфекції серед засуджених у виховних колоніях також передбачає здійснення трьох *видів профілактичних втручань*, відповідно, поділяється на первинну, вторинну та третинну профілактику.

Цільові групи та мета кожного з видів профілактики представлені в таблиці 1.

Таблиця 1.

Характеристика видів соціально-педагогічної профілактики ВІЛ-інфекції в місцях позбавлення волі

	Первинна	Вторинна	Третинна
Цільова група	Усі засуджені у виховних колоніях	Засуджені, які практикують ризиковану щодо інфікування ВІЛ поведінку у виховних колоніях	Засуджені, які живуть з ВІЛ/СНІДом
Мета	Попередження ВІЛ-інфекції шляхом виявлення та усунення причин і умов, що сприяють уразливості засуджених до інфікування, та формування безпечної щодо інфікування ВІЛ-поведінки	Попередження ВІЛ-інфекції шляхом зміни ризикованої поведінки та формування безпечної щодо інфікування ВІЛ поведінки	Покращення якості життя засуджених, які живуть з ВІЛ/СНІДом, а також попередження повторного інфікування та поширення ВІЛ-інфекції шляхом формування безпечної поведінки

Детальніше зупинимося на характеристиках завдань кожного з видів профілактики.

Ґрунтуючись на загальних теоретичних засадах реалізації профілактики ВІЛ серед підлітків та молоді, а також з огляду на наш практичний досвід та визначену нами мету *первинної соціально-педагогічної профілактики* ВІЛ можемо стверджувати, що до її реалізації на базі виховних установ пенітенціарної системи можуть висуватися такі завдання:

1. Виявлення та усунення причин та умов, що сприяють уразливості засуджених до інфікування насамперед на особистісному рівні, що передбачає як результат формування безпечної щодо інфікування ВІЛ-поведінки:

- покращення поінформованості неповнолітніх засуджених щодо загальних питань здоров'я та здорового способу життя;
- підвищення рівня обізнаності безпосередньо щодо проблем, пов'язаних з основними шляхами інфікування ВІЛ (статеві стосунки; будь-які контакти з кров'ю, зокрема – вживання психоактивних речовин ін'єкційним шляхом);
- формування цінності здоров'я та здорового способу життя;
- мотивування до збереження та зміцнення здоров'я, до використання безпечних поведінкових практик;
- формування життєвої перспективи та вмінь прогнозування власної поведінки з оцінкою її наслідків та впливу на побудовані життєві стратегії;
- формування гідної, відповідальної поведінки;
- гармонізація почуттів та відповідного поведінкового їхнього вираження шляхом формування навичок рефлексії, адекватного відреагування емоцій, самоконтролю тощо.

2. Виявлення та усунення причин та умов, що сприяють уразливості засуджених до інфікування на рівні установи:

- підвищення поінформованості персоналу виховних установ щодо проблеми ВІЛ-інфекції та ризикованої щодо інфікування поведінки;
- підвищення поінформованості персоналу щодо розробки та реалізації просвітницько-профілактичних програм серед засуджених, а також формування в них відповідних навичок;

– формування атмосфери ненасильства в установі шляхом включення відповідних компонентів до просвітницько-профілактичних програм.

Вторинна соціально-педагогічна профілактика передбачає зміну ризикованих форм поведінки та формування безпечної щодо інфікування ВІЛ-поведінки.

Однією з провідних стратегій, що використовують у роботі з тими, хто практикує ризиковану щодо інфікування ВІЛ-поведінку, і наразі неготовий від неї відмовитися, є *стратегія нормалізації*, що передбачає зменшення шкоди, яку завдають особистості та соціуму ризиковані поведінкові практики, та зниження ризику інфікування ВІЛ.

Окрім дистрибуції, тобто поширення презервативів, дезінфікантів, упровадження програм обміну голоч та шприців, що перебуває у сфері соціальної профілактики та може використовуватися лише в роботі з повнолітніми засудженими, ця стратегія також передбачає завдання, які безпосередньо перебувають у межах соціально-педагогічної профілактики:

– навчання засуджених, які практикують ризиковану поведінку, адекватному використанню різноманітних засобів для зменшення шкоди здоров'ю від поведінкових практик та, відповідно, зменшення ризику інфікування ВІЛ, що передбачає: 1) підвищення рівня поінформованості щодо таких засобів та їхніх можливостей; 2) відпрацювання навичок використання різноманітних засобів зменшення шкоди (наприклад, презервативу); 3) формування вмій та навичок самоконтролю та використання заходів зменшення ризику інфікування навіть у критичних ситуаціях;

– мотивування засуджених до зміни ризикованої поведінки та супроводження цього процесу, що є надзвичайно важливим на шляху здійснення людиною будь-яких поведінкових змін. Так, Дж. Прочаска та К. ДіКлементе (J. Prochaska, C. DiClemente [13]) розробили модель поетапних поведінкових змін, яка ґрунтується на тому, що зміна поведінки має бути усвідомленою та добровільною, а процес зміни є в кожного індивідуальним та тривалим і має етапи, на кожному з яких фахівцем, який супроводжує цей процес, має бути застосована відповідна техніка. Важливо, що профілактичні дії мають бути спрямовані не лише на зміну ризикованої поведінки на індивідуальному рівні, а й на обставини, що таку поведінку можуть спричиняти [11, с. 84].

Третинна соціально-педагогічна профілактика ВІЛ-інфікування також, крім програм та заходів медико-соціальної спрямованості, передбачає ряд завдань, що теж перебувають у межах соціально-педагогічної профілактики ВІЛ, зокрема:

– формування прихильності до вживання антиретровірусної терапії;
– мотивування до зміни способу життя, ризикованої поведінки та супроводження цього процесу, оскільки очевидно, що з отриманням ВІЛ-позитивного статусу людина автоматично не змінює своєї моделі поведінки;
– сприяння створенню та функціонуванню груп взаємодопомоги та підтримки для засуджених, які живуть з ВІЛ/СНІДом.

Важливо, щоб усі профілактичні втручання в умовах установи виконання покарань, де перебувають неповнолітні, були здійснені на основі дружнього підходу, рекомендованого ще в 2002 р. Дитячим Фондом ООН (ЮНІСЕФ).

Такий підхід передусім передбачає *доступність* будь-яких необхідних для підлітка послуг, інформації тощо, *добровільність* участі у профілактичних програмах, *доброзичливість* до підлітків, учасників профілактичних програм, розуміння і прийняття вікових та соціально-психологічних особливос-

тей цільової групи, терпимість до їхніх суджень та поведінкових виявів, *конфіденційність* та *анонімність* в одержанні тих чи тих послуг у рамках профілактичної програми, *участь молоді* в плануванні та розробленні профілактичних програм та заходів, а також під час їх моніторингу та оцінки ефективності [5, с. 32 – 37].

Крім того, стандарти надання послуг, дружніх до підлітків, передбачають:

– забезпечення профілактичної роботи кваліфікованими та вмотивованими до реалізації профілактичної програми кадрами, які проходять систематичну підготовку на основі дружнього до підлітків підходу;

– відповідність внутрішньої політики установи, де реалізується профілактична програма, принципам дружнього до підлітків підходу.

Отже, у результаті здійсненого аналізу обґрунтовано сутність соціально-педагогічної профілактики ВІЛ-інфекції серед неповнолітніх засуджених та розкрито її мету; визначено, що в межах соціально-педагогічної профілактики ВІЛ-інфекції у виховних колоніях має бути передбачена реалізація завдань усіх трьох видів профілактичного втручання в разі, якщо в установі серед засуджених є практики ризикованої поведінки та є засуджені, які живуть з ВІЛ/СНІДом. Профілактичні втручання мають відповідати поширеним у всьому світі та запроваджуваним в Україні принципам дружнього підходу до підлітків та здійснюватися мультидисциплінарною командою фахівців на основі міжвідомчого партнерства, що забезпечуватиме їхню ефективність.

Література

1. **Безпалько О. В.** Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. В. Безпалько. – К. : Центр учб. л-ри, 2009. – 208 с.
2. **Зверєва І. Д.** Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю в Україні : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.05 / Зверєва Ірина Дмитрівна. – К., 1999. – 451 с.
3. **Концепція превентивного виховання** дітей і молоді : затв. Президією АПН України, 25 лют. 1998 р. №1-7/3-21 // Учитель. – 2000. – № 1/3. – С. 6 – 11.
4. **Люди и ВИЧ** : книга для неравнодушных / под ред. Е. П. Пурик [Международный Альянс по ВИЧ/СПИД в Украине]. – К. : [б. и.], 2009. – 704 с.
5. **Надання медико-соціальних послуг** дітям та молоді на основі дружнього підходу : метод. реком. / О. А. Голоцван, С. І. Осташко, О. М. Мешкова та ін. – К. : Версо-04, 2008. – 179 с.
6. **Профілактика ВІЛ/СНІДу** та ризикованої поведінки серед вихованців притулків для неповнолітніх : зб. інформ.-метод. матер. для спец. / О. В. Безпалько, О. А. Виноградова, Т. В. Журавель та ін. ; за заг. ред. Т. В. Журавель, Т. Л. Лях. – К. : Версо-04, 2004. – 120 с.
7. **Соціальна педагогіка** : мала енциклопедія / Т. Ф. Алексєнко, Т. П. Басюк, О. В. Безпалько та ін. ; за ред. І. Д. Зверєвої. – К. : Центр учб. л-ри, 2008. – 336 с.
8. **Соціальна педагогіка** : словник-довідник / за заг. ред. Т. Ф. Алексєнко. – Вінниця : Планер, 2009. – 542 с.
9. **Соціальна педагогіка**: теорія і технологія : підручник / Т. Ф. Алексєнко, О. В. Безпалько, Т. Г. Веретено та ін. ; за заг. ред. І. Д. Зверєвої. – К. : Центр навч. л-ри, 2006. – 316 с.

10. Стандарти соціальних послуг у сфері протидії ВІЛ/СНІДу в Україні: передумови та перспективи / упоряд. : В. А. Сановська, М. О. Микитюк. – К. : Видав. дім «Києво-Могилянська академія», 2005. – 128 с.

11. Структурна профілактика як метод запобігання новим випадкам ВІЛ-інфікування та покращення якості життя людей, які живуть із ВІЛ/СНІД : метод. матеріали для тренера / авт.-упоряд.: В. В. Молочний, Т. П. Цюман, В. В. Лях ; за заг. ред. І. Д. Зверєвої. – К. : Наук. світ, 2006. – 93 с.

12. Терницкая С. В. Социально-педагогические условия взаимодействия государственных и общественных организаций в профилактике ВИЧ/СПИДа среди учащейся молодежи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Терницкая Светлана Викторовна. – К., 2009. – 240 с.

13. Prochaska D. Towards a comprehensive model of change / D. Prochaska, C. DiClemente. – In: Millir, W. R. & Heather, N. (Eds.), *Treating Addictive Behaviours – Processes of Change*. – 1986.

* * *

Журавель Т. В. Сутність та види соціально-педагогічної профілактики ВІЛ-інфекції серед неповнолітніх засуджених

У статті проаналізовано сутність понять *соціальна профілактика, соціально-педагогічна профілактика*, обґрунтовано сутність соціально-педагогічної профілактики ВІЛ-інфекції серед неповнолітніх засуджених, визначено мету, а також зміст видів такої профілактики.

Ключові слова: пенітенціарна система, виховна колонія, соціальна профілактика, соціально-педагогічна профілактика ВІЛ-інфекції серед неповнолітніх засуджених.

Журавель Т. В. Суть и виды социально-педагогической профилактики ВИЧ-инфекции среди несовершеннолетних осужденных

В статье проанализирована суть понятий *социальная профилактика, социально-педагогическая профилактика*, обоснована суть социально-педагогической профилактики ВИЧ-инфекции среди несовершеннолетних осужденных, определена цель, а также содержание видов такой профилактики.

Ключевые слова: пенитенциарная система, воспитательная колония, социальная профилактика, социально-педагогическая профилактика ВИЧ-инфекции среди несовершеннолетних осужденных.

Zhuravel T. V. The matter and kinds of social and pedagogical prevention of HIV-infection among juvenile inmates

In the article were analyzed the matter of concepts of social prevention, social and pedagogical prevention, substantiated the matter of concept of social and pedagogical prevention of HIV-infection among juvenile inmates, defined the purpose and content of kinds of such prevention.

Key words: penal system, colony for young offenders, social prevention, social and pedagogical prevention of HIV-infection among juvenile inmates.

Стаття надійшла до редакції 20.03.2012 р

Прийнято до друку 25.05.2012 р.